

Đurđica Ivančić - Dusper

Crikvenica

Kratka povijest i mali turistički vodič

SADRŽAJ:

Crikvenica – biser Jadrana	04
Vela crikva – jezgra nove Crikvenice	06
Pavlini samostan – rasadnik duhovne i svjetovne kulture	08
Dubračina udahнула život Crikvenici	08
Sv. Antun Padovanski – miljenik Crikveničana	10
Ruska pravoslavna crkva – povijesni raritet	10
Hoteli „Therapia“ i „Miramare“ – turistički simboli Crikvenice	12
Kalvarija – sakralni spomenik i vidikovac	12
Antička gradina Badanj i Ljubavna cestica	14
Aquarium – sjećanje na tradiciju	14
Meteorološka stanica	14
Morčić – dio naslijeđa	16
Ribolov na Tribaljskom jezeru	16
Organizirani izleti morem i kopnom	16
Šetnje duž obale	18
Crikvenički spomenici	18
Izložbeno – galerijski prostor	20
Atelijer Zvonka Cara i privatne galerije	20
Knjižnica i čitaonica	22
Torta „Frankopan“	22
Pjesma u tradiciji Crikvenice	22
Povijesne natuknice	27

Crikvenica - biser Jadrana

Crikvenica se nalazi u Kvarnerskom zaljevu gdje se Jadransko more najdublje usjeklo u kopno i otvara ljepota povijesne Vinodolske doline. Zahvaljujući blagoj, stabilnoj i zdravoj mediteranskoj klimi, pješčanim i šljunčanim plažama, mnoštvu mirisnog zelenila i obilju sunca, zimama uglavnom bez snijega, od nekadašnjeg malog ribarskog naselja postala je već početkom 20. stoljeća jedno od vodećih turističkih mjesta na Jadranu. Prozvana je „Biserom Jadrana“. Godine 1888. izgrađeno je prvo morsko drveno kupalište, a 1906. godine proglašena je klimatskim lječilištem. Stupljena prosječna godišnja temperatura zraka u Crikveničkoj rivijeri je 14,2 °C, a ljetna 23,6 °C.

Život je na području Crikvenice prisutan nekoliko milenija. Pronađeni su tragovi Ilira (pleme Liburni), jednog od najstarijih europskih naroda, koji su tu obitavali oko 2.000 godina prije Krista. Našlo se novčića s likom Aleksandra Velikog koji potječu od grčke civilizacije. U 1. stoljeću, nedaleko središta mjesta, bila je nekada na rimskoj magistralnoj cesti vojna postaja i naselje Ad turre s tvornicom keramike. Taj se kompleks u novije vrijeme intenzivno arheološki istražuje. Time Crikvenica dobiva i rimski identitet. Posebno je važno za Crikvenicu i cijeli Vinodol (Vinodolsku knežiju) razdoblje od 1225. do 1671. godine, kada njime upravljaju knezovi Frankopani, koji u ono vrijeme imaju rodbinske i poslovne veze u Europi, kreću se među europskim otmjenim svijetom te donose novi stil života i viši kulturni standard. Obnavljaju, grade i ukrašavaju crkve i samostane, nabavljaju umjetnička djela, šire pismenost, grade utvrde, te unapređuju trgovinu i gospodarstvo uopće.

Ipak, današnja Crikvenica je mlađe naselje. Nastala je pretežno preseljavanjem stanovništva s obližnjeg prenapučenog brda Kotor na morsku obalu, što je dodatno potaknuo veliki požar koji je 1776. godine opustošio staro naselje. Razvoju Crikvenice posebno su pridonijeli Frankopani sagrađivši na ušću potoka Dubračine crkvu i samostan koji je nastanjen fratriba pavlinima. To je bila jezgra nove Crikvenice. Naime, knez Nikola IV. Frankopan predao je prvim crikveničkim pavlinima fundacijsku listinu – darovnicu samostana i crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije 14. kolovoza 1412. godine. U tom dokumentu se prvi puta u službenoj ispravi spominje ime Crikvenica pa se ta godina smatra i obilježava godinom njenog postanka, a 14. kolovoza slavi kao Dan Grada.

Zbog nedostatka obradive zemlje, prvi stanovnici Crikvenice okreću se moru i stoljećima od njega žive. Ne kaže se bez razloga, u legendi, da su se stari Crikveničani rađali na ribarskim mrežama. „... Ovdje je bio samo pusti kamen na kojem se nije moglo ni si-

jati ni žnjeti, a živjeti se moralo ...“ – riječi su nekadašnjeg ribarskog stručnjaka, inovatora i pronalazača sredstava za ribolov, Crikveničanina Ivana Skomerže (1833 – 1908).

U 19. st. Crikvenica je središte ribolova plave ribe (pretežno sardele) na gornjem Jadranu. Na svim su tunerama (uvalama gdje se nekad lovila tuna) od Bršice u Istri do Karlobaga u Velebitskom podgorju, bili stacionirani ribari iz Crikvenice. Crikveničani koji odlaze na rad u prekomorske zemlje postaju pioniri modernog ribolova u Kaliforniji, zapadnoj Kanadi i zapadnoj Australiji. Brojni drugi, kao zidari i klesari, vještinama što su ih donijeli s Kotora, rade na velikom broju značajnih objekata širom svijeta: na Sueskom kanalu, čikaškim neboderima, mostovima, cestama i željeznicama.

U Austro-Ugarskoj Monarhiji nije bilo većeg gradilišta u ovom dijelu Europe bez Primoraca – Vinodolaca, među kojima su uvijek bili i Crikveničani. Postoji anegdota koja se u narodu i danas prepričava: kad je generala Filipa Vukasovića, vojnog graditelja (1755 -1809), koji je u svoje vrijeme izgradio gotovo sve ceste od Karlovca prema moru (Lujzinsku, Jozefinsku i dr.), austrougarski car i kralj Josip II. upitao bi li mogao izgraditi još koju sličnu cestu, odgovorio je: „Veličanstvo, mogu, samo trebam novaca i Primorce.“

Krajem 19. st. Crikvenica se u sastavu Austro-Ugarske Monarhije počinje intenzivnije turistički razvijati. Grade se hoteli „Therapia“ (1895) i „Miramare“ (1906). Tada u nju dolaze uglednici i aristokracija iz gotovo cijele tadašnje Europe. Crikveničani koji se vraćaju iz svijeta, stečenim zaradama podižu lijepe kuće i vile namijenjene turizmu koji preuzima prioritet u životu Crikvenice, a ribarstvo se polako gasi.

U novijoj povijesti Crikvenice najteže su bile godine I. i II. svjetskog rata. Ribarenje je bilo ograničeno ili sasvim zabranjeno. Vladala je glad i neimaština. Od mora se kuhala sol koju su žene, najčešće pješice, na leđima nosile u unutrašnjost i mijenjale za hranu. Tako se preživljavalo. Od 1941. do 1945. g. veliki dio stanovništva je aktivno i organizirano sudjelovao u oružanoj antifašističkoj borbi.

Za vrijeme Domovinskog rata za osamostaljenje Hrvatske (1991-1995), u kojem su sudjelovali i brojni Crikveničani, u crikveničkim hotelima našlo je utočište oko 8.000 izbjeglica iz ratom zahvaćenih područja. To je bilo vrijeme stagnacije crikveničkog turizma i privrede uopće.

Kao relativno mlado naselje nekad siromašnih ribara i zidara, te slabog gospodarstvenog stanja, Crikvenica ima skromno graditeljsko i općenito materijalno naslijeđe. Povijest joj nije zapisana

Staro napušteno naselje Kotor

Na prijelazu iz 19. u 20. stoljeće Crikvenica nakon Dubrovnika i Opatije postaje jedno od najekskluzivnijih klimatskih turističkih središta Jadrana i Sredozemlja. Posjećuju je članovi austrijskog dvora: princeza Štefanija s kćerkom; nadvojvoda Josip sa suprugom Clotildom i djecom; zatim grčki kralj Đuro, švedski kralj Oskar, bugarski kralj Ferdinand te mađarska, austrijska, poljska i ruska aristokracija.

u velebnim i raskošnim građevinama, likovnoj i pisanoj baštini već u gromačama, beskrajinim zidovima izgrađenima kamenom bez veziva, koji se mukotrpno vadio iz zemlje da se dobije skromna obradiva površina. Gromače su najveći graditeljski spomenik stare Crikvenice koji, nažalost, u novoj urbanizaciji prostora sve brže nestaje. S druge strane, priroda je u potpunosti sakrila i one gromače koje su ostale. Unatoč tome Crikvenica ima svoj identitet, svoju mediteransku dušu. Domaći su ljudi, oni starih crikveničkih korijena, brzi na riječima, ali plahi i osjećajni, a žilama im teče more. Radišni su i tolerantni te vole svoj primorski krš, ali su često skloni i „brundanju“ (gundanju).

Crikvenica ima mitsko-povijesnu prošlost starog naselja Kotor koji krije priču od Ilira i Rimljana do dolaska Hrvata; priču o starim Crikveničanima i njihovom spuštanju na more; o sedam kotorskih crkava; o višestoljetnim hrastovima i nekad sveprisutnom Maliku, dobrom duhu-patuljku s crvenom kapicom iz slavenske mitologije, koji i danas živi u pričama starih Crikveničana. Čuva se i spomen na Jurja Julija Klovića - Croatia koji je prvu naobrazbu stekao kod crikveničkih pavlina, a zatim, baveći se slikarstvom i boraveći veći dio svog života u Rimu i drugim talijanskim gradovima, postao najveći slikar – minijaturist europske renesanse, stekavši nadimak Mali Michelangelo.

Nedaleko Crikvenice je i antička kula Badanj. Sasvim blizu središta mjesta (pokraj nogometnog stadiona), su ostaci već spomenutoga rimskog naselja Ad turres, nastalog na prijelazu iz 1. st. pr. Kr. do 1. st. po. Kr., koje se i dalje istražuje i postaje najzanimljivija priča o dalekoj prošlosti na tlu Crikvenice. Naselje pod tim imenom upisano je na najpoznatijem zemljovidu Rimskog Carstva iz 3. stoljeća, poznatog kao TABULA PEUTINGERIANA.

Zašto ovdje ne spomenuti i ona dva Crikveničana koji su, vraćajući se iz Amerike brodom „Carpathia“, 1912. godine sudjelovali u spašavanju putnika najpoznatijeg mirnodopskog brodoloma

Vela crikva – jezgra nove Crikvenice

Župna hodočasnička crkva Uznesenja Blažene Djevice Marije, na lijevoj obali ušća potoka Dubračine, ili kako je Crikveničani zovu „Vela crikva“ (iako to poslije izgradnje crkve Sv. Antona više nije), najstarija je sačuvana crkva u Crikvenici. Uz susjedni, nekadašnji pavlinski samostan, s kojim je građevinski povezana, to je stara jezgra Crikvenice i najznačajniji spomenik crikveničkog povijesnog naslijeđa.

Crkvu je 1412. godine dao sagraditi Nikola IV. Frankopan iz obitelji starih hrvatskih (krčkih) knezova. Podignuta je u gotičkom stilu, ali je stoljećima preuređivana i nadograđivana te je dobila obilježje baroka.

- potonuća putničkog parobroda „Titanic“, ili onog crikveničkog kapetana koji je nekada na trgovačkom jedrenjaku kao pomorac oplovio zloglasni Cape Horn.

Najpoznatiji crikvenički predio je središnja gradska šetnica Balustrada, s bujnim mediteranskim zelenilom u pozadini, ugostiteljskim terasama i trgovinama. Ona je, uz nadaleko poznatu pješčanu plažu, najpoznatiji identitet i promotor turističke Crikvenice.

Crikvenica ima i svoj mjesni čakavski govor, koji je jedan od njenih bitnih identiteta, kao što je posebnom čini i njezino neposredno planinsko zaleđe, s visinama od preko 1.000 metara.

Kad je riječ o tradicijskim jelima, Crikveničani s pravom smatraju da su izmislili „rupice“ – pržene ili pečene hrpice sardelica složene jedna uz drugu. I batuda - složenac od ječma, mladog kukuruza i graha sa, po želji, još nekim dodacima, pravo je crikveničko tradicijsko jelo. I jedno i drugo uz palentu (polenta - jelo od kukuruznog brašna) i brudit (brodet - jelo od riba) nekad su bili sirotinjska hrana, a danas su specijaliteti u crikveničkoj gastronomskoj ponudi. Od slastica najčešće se na stolu nađu „friti“ (uštipci). Za Uskrs se peku pogače, vrsta slatkog okruglog kruha, a za Božić orehnjača.

Već skoro pola stoljeća Crikveničani se od svake turističke sezone opraštaju „Ribarskim tjednom“, svojom najpoznatijom turističkom priredbom, koje završava velikim atraktivnim vatrometom.

Samo mjesto Crikvenica danas ima više od 7.000 stanovnika, brojne hotele, turistička naselja i razne turističke sadržaje te je jedno od vodećih turističkih mjesta na Kvarneru.

Kad im dođete u goste, Crikveničani će vas, po starom običaju, ponuditi komovicom (rakijom od grožđa) i suhim smokvama. To je tradicionalni znak dobrodošlice i gostoprimstva.

Na glavnom oltaru je vrijedna gotička slika Bogorodice s djetetom, za koju se smatra da je nastala u 14. st. u radionici Paola Veneziana. Vrijedne su i, u radionici susjednih pavlina, izrezbarene drvene figure i oltari koji imitiraju mramorne, što su građeni u bogatijim crkvenim župama. Oni pokazuju visok nivo tehničke izrade i umjetničku vrijednost.

Na glavnom oltaru, na lijevoj strani (prema sakristiji), kip je Sv. Stjepana Ugarskog, a s druge strane Sv. Vlacava Češkog. Na lijevom bočnom zidu svetišta, pred glavnim oltarom, je kip Sv. Pavla Pustinjaka, a nasuprot, na desnom zidu, Sv. Antuna iz Tebe.

Ulaz u dvorište crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije

Romanički kapitel, nekadašnja krstionica u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije u

Gost Crikvenice 1962. godine bila je i marokanska kraljica - majka (majka Kralja Hasana II) koja je s brojnom pratnjom radi liječenja boravila u hotelu "Therapia", u kojem je u početku djelovao i Zavod za thalassoterapiju. Za nju se uređivao poseban apartman. U znak zahvale za uspješan tretman, pozvala je liječnike koji su se u Zavodu brinuli o njenom zdravlju da posjete kraljevski dvor u Maroku i budu joj gosti.

Na lijevoj strani crkvene lađe je oltar Sv. Jelene Cesarice – Križarice, ispred kojega je uzdignuta propovjedaonica. Sa suprotne strane je oltar Sv. Nikole, a u bočnoj kapeli oltar Gospe Lurdske. Na lijevoj strani uz oltar Sv. Jelene slabo je uočljiva, ali upečatljiva, mramorna pločica postavljena u znak zahvale Majci Božjoj, s potpisom "Poljakinja". Iako nije datirana, zna se da potječe iz 1941. g. kad su u Crikvenici pronašli utočište brojni Poljaci (pretežno Židovi), koji su pobjegli iz Poljske nakon što su nacističke trupe okupirale njihovu zemlju. Bili su smješteni u hotelima i brojnim privatnim kućama. Mnogi ih se Crikveničani i danas sjećaju. Nakon boravka u Crikvenici gotovo svi su uspjeli nastaviti put za Palestinu (današnji Izrael) i u prekomorske zemlje. Spomenuta pločica jedino je svjedočanstvo o boravku pobjeglih Poljaka u Crikvenicu na početku II. svjetskog rata.

Crikveničani osobito cijene sliku Sv. Šimuna na lijevoj strani crkvene lađe – jedino što je sačuvano iz Župne crkve Sv. Šimuna i

Jude Tadeja u starom naselju Kotor, kojeg je poharao požar 1776. godine. U puku se od tada toj slici davalo čudotvorno značenje.

Na samom ulazu u crkvu dva su ukrašena mramorna romanička stupa, vjerojatno prenesena s neke kasnoantičke građevine. Ispred crkve je u kamenu isklesan kip Djevice Marije, rad akademskoga kipara Zvonka Cara. Na vanjskom dijelu svetišta, prema moru, ugrađen je mali polukružni kameni reljef s prikazom ispaćenoga Krista, vjerojatno djelo nekog domaćeg majstora.

Crkva je, zajedno sa susjednim samostanom, posvećena 14. kolovoza 1412. godine i predana fratrima pavlinima na čuvanje. Taj se dan slavi kao Dan Crikvenice. Ujedno je uvod u proslavu vjerskog blagdana Vele Gospoje (15. kolovoza), koji se u Crikvenici posebno štuje.

Pavlinski samostan - rasadnik duhovne i svjetovne kulture

Uz crkvu Uznesenja Blažene Djevice Marije, knez Nikola IV. Frankopan dao je u 15. st. sagraditi i samostan te ga poklonio redovnicima Sv. Pavla Pustinjaka, koje je narod, zbog njihovog bijelog habita, nazivao bijelim fratrima. Četiri stotine godina, koliko su pavlini bili u njemu, samostan je za cijeli Vinodol (24 km dugu dolinu u zaleđu) bio rasadnik duhovne kulture, prosvjete, umjetnosti, znanosti, medicine, ljekarništva i drugih djelatnosti. U posjedu pavlina bila je i bogata knjižnica. Prvu školsku naobrazbu ovdje je stekao i Juraj Julije Klović - Croata (rođen u obližnjim Grižanima 1498. godine, a umro u Rimu 1578. godine), glasoviti minijaturist - Mali Michelangelo.

Samostan pavlina u Crikvenici djelovao je do 1786. godine, kada je red dekretom austrijskog cara Josipa II. ukinut. Tim je činom rasformirana knjižnica, otuđeno opsežno samostansko umjetničko i znanstveno blago te vrijedni povijesni zapisi na glagoljici, staro-

slavenskom pismu koje se ovdje njegovalo. To je bio veliki udarac razvoju i kulturi Crikvenice.

Mnogo toga u ovom zdanju (sada hotelu „Kaštel“) i danas podsjeća na pavline. Na glavnom ulazu, na nadvoju dvorišnog portala, stoji grb pavlinskog reda s dva lava koji pod palmom lome kruh. U lapidariju, iza glavnog ulaza, na kamenim su pločama razna obilježja iz prošlosti samostana.

Unutrašnje dvorište (atrij) krase dva „grla“ cisterni. Manje je iz doba pavlina, a veće, bogato ukrašeno, iz razdoblja Napoleonove vladavine, kad je i Crikvenica bila u sastavu Ilirskih provincija (1809–1813).

Lapidarij i atrij danas su atraktivni povijesni prostori u kojima se ljeti održavaju kulturne priredbe i razni svečani skupovi Grada Crikvenice.

Dubračina udahnula život Crikvenici

Crikvenica svoj postanak i opstanak ima velikim dijelom zahvaliti vrijednoj prirodnoj baštini, potoku Dubračini. Voda je uvijek opstanka života, a Dubračina je kroz cijelu povijest imala dovoljno vode.

Ipak, Dubračina je kroz milenije značila i davala i mnogo više – bila je izlaz svog zaleđa na more. Vjeruje se da je, još u pradavna vremena Ilira (Liburna), vještih pomoraca, njeno ušće kao prirodno zaštićena luka korišteno za njihove čuvene gusarske brodice dvoveslarke. Za vrijeme Rimljana, koji su ovamo stigli oko početka nove ere, to je bila značajna luka rimskog naselja Ad Turres u Crikvenici. Prema

jednoj legendi, 49. godine prije Krista za vrijeme Rimljana, na ušću Dubračine odigrala se velika pomorska bitka – epizoda u dugotrajnom građanskom ratu za prevlast između Pompeja i Cezara, za koju povjesničari tvrde da se odvijala u morskom tjesnacu između nedalekog Jadranova i otoka Krka.

U 13. st. ušće Dubračine koristilo se kao izlaz na more i važnom srednjovjekovnom frankopanskom gradiću Grižanima u zaleđu Crikvenice, u koji je spadalo i staro naselje Kotor.

Glavni ulaz u hotel "Kastel" nekadašnji pavlinski samostan

Most preko Dubračine

"Pod čempresima i borovima ispred hotela "Miramare" radio prijenos pariške emisije. Spiker opisuje bombardman Pariza. Opis je ustreperen od neposredne strave čovjeka koji vapije za spasom"... Tako počinje esej velikana hrvatske književnosti Miroslava Krleža "Nokturno u Crikvenici", s podnaslovom "U noći od četvrtog na petog juna 1940." (Miroslav Krleža - Dnevnik IV dio str. 361). Pisac svih književnih rodova, posebno poznat po dramskom ciklusu Glembajevi i jednom od najboljih dijalektalnih djela Balade Petrice Kerempuha, volio je Crikvenicu i često u nju navraćao.

Na slici Sv. Šimuna, koja se nakon požara u Kotoru 1776. g. nalazi u crkvi Uznesenja Blažene Djevice Marije, uz noge sveca uslikan je jedrenjak. I to neki tumače kao dokaz da je na samom podnožju Kotora, kojim teče Dubračina, bila luka. Pavlini su u to vrijeme u svom samostanu imali konačište (hospicij) za putnike namjernike, a napose za pomorce koji su pristajali u Dubračini, često se sklanjajući i od bure. Danas je to teško zamisliti, ali Dubračina je u davna vremena bila plovna oko dva kilometra od ušća prema unutrašnjosti Vinodola (do ispod gradine Badanj), što je dodatno pridonosilo njenoj prometnoj važnosti.

Dubračina je na područje svog toka od iskona donosila i zemlju, pa je cijela njena dolina bila plodna. Njezina je voda pokretala mlin i pilanu crkveničkih pavlina. Sve je to poticalo razvoj novog naselja - Crikvenice.

Dubračina, koja se u Vinodolu pojavljuje kao ponornica (izvire u Gorskom kotaru), danas je još uvijek mjestimično, u svom 12 kilometara dugom toku kroz Vinodol, djevičanski lijepa. Nad sobom ima 11 većih i manjih mostova i jedan vijadukt koji premošćuje njenu dolinu kao sastavni dio crkveničke obilaznice (sagrađen 1980. godine).

Najvažniji je kameni most u središtu Crikvenice, pokraj crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije. Na tom su mjestu prvi kameni most,

sa četiri luka, 1826. g. izgradili Mađari za vrijeme Austro-Ugarske Monarhije. Na njemu je stajala kamena piramida koja se u to vrijeme postavljala na svim značajnijim prometnicama, te kip Sv. Ivana Nepomuka, češkog sveca mučenika, čuvara mostova, koji je ubijen i bačen u Vltavu. Piramida je sada smještena na desnoj strani ulaza u bivši samostan, dok se kip Sv. Ivana Nepomuka nalazi ispred ulaza u crkveno dvorište.

Godine 1937. na mjestu starog izgrađen je novi kameni most, kojeg su 1945. g. srušili okupatori prilikom povlačenja, a na njegovim temeljima, nakon II. svjetskog rata, izgrađen je novi, koji i danas postoji. S njega se otvara jedinstven pogled na Vinodolsku dolinu i grižanske stijene, iako je vijadukt ovu, jednu od najljepših vizura Crikvenice, znatno pokvario.

Dubračina ima još jednu prirodnu zanimljivost. U njoj živi jegulja (Anguilla Linnaeus – 1758), koja se radi mriještenja (poznato za jegulje) seli u 5.000 kilometara daleko Sargaško more u Atlantskom oceanu, da bi se mladi istim putem vraćali u Dubračinu.

Zbog potreba hidrocentrale „Vinodol“ u Triblju, koja se u svom razgranatom hidro-sistemu u Gorskom kotaru koristi i vodom Dubračine, njeno korito nema ujednačen vodostaj, a često tijekom ljeta jednim dijelom i presuši.

Sv. Antun Padovanski - miljenik Crikveničana

Crkva Sv. Antuna Padovanskog nastala je iz ljubavi i odanosti koju su Crikveničani vjekovima gajili prema tom svecu. Budući da je stara crkvice Sv. Antuna na Gorici postala trošna i premala za sve veći broj stanovnika, Crikveničani su odlučili na istom mjestu sagraditi novu, ljepšu i veću crkvu. Projekt su izradili ing. arh. Stjepan Rovešnjak i akademski kipar Zvonko Car. Zbog nedostatka novca radovi su napredovali sporo, pa je i samo stanovništvo, kako je tko mogao, pomagalo gradnju.

Kamen temeljac položen je 1934. godine, a crkva je blagoslovljena 1939. godine. No, ni danas nije potpuno završena, jer nije sagrađen planirani 35 m visok zvonik. Crkva je sagrađena u stilu moderne s nekim elementima neoro-

manike. Jednostavan oltar po projektu ing. arh. Jurja Denzlara napravljen je od bijelog trogirskog kamena. U crkvenoj lađi ističe se lijevi bočni oltar sa sadrenim kipom Sv. Antuna, djelo Crikveničanina, akademskoga kipara Zvonka Cara. Na desnoj strani je triptih akademskog slikara Bruna Bulića s likovima Majke Božje, Sv. Nikole Tavelića i Sv. Franje. Iza glavnog oltara su vitraji koje su darovali Crikveničani.

Svakog 13. lipnja, na dan Sv. Antuna Padovanskog, u crkvi se, uz prisustvo brojnih hodočasnika iz cijelog Vinodola, održavaju svečane mise. Crkva Sv. Antuna postala je 2001. godine, uz onu Uznesenja Blažene Djevice Marije, druga župna crkva u Crikvenici.

Ruska pravoslavna crkva - povijesni raritet

Na samom ulazu u Crikvenicu iz pravca Rijeke, iznad hotela „Therapia“, uočljiva je sasvim mala crkva koja među visokim čempresima djeluje kao iz bajke. Razlikuje se od svih ostalih u ovome kraju. Cijela je sagrađena od klesanog kamena s izduženom kupolom, u

stilu ruskog crkvenog graditeljstva. Skromna unutrašnjost s uskim visokim prozorima izaziva osjećaj mistike. Uz crkvu, ali odvojen, je zvonik uzdignut na četiri kamena stupa. To je, na mjestu gdje bi se najmanje očekivala, ruska pravoslavna crkva.

Crkva Sv. Antuna u Crikvenici

Ruska pravoslavna crkva u Crikvenici

Bila je tajanstvena i samozatajna. Imala je uvijek istu sobu i rijetko izlazila. Iz dana u dan, iz noći u noć, u polumračnoj sobi provodila je vrijeme nad rukopisima u društvu s likovima svojih romana koji su stajali poredani pred njom u obliku figurica. Kad bi se neka slučajno srušila, lik kojeg je predstavljala trebao je na neki način u romanu nestati. U takvom je sjećanju Marija Jurić - Zagorka (1873 - 1957) ostala osoblju nekadašnjeg crikveničkog prestižnog hotela "Miramare", u kojem je između dva svjetska rata često boravila.

Ovu su crkvu, posvećenu Sv. Nikoli, 1924. godine dali izgraditi Rusi, koji su bježeći poslije Oktobarske revolucije dospjeli i u Crikvenicu. Priča se kako je oko 1920. godine u crikveničkoj luci pristao brod s nekoliko stotina ruskih izbjeglica. Neki su iz Crikvenice krenuli dalje, a mnogi su od njih ostali i ovdje osnovali obitelji. Danas imaju brojne potomke.

Rusi su u Crikvenici imali i svog svećenika (bačušku) koji je godinama predvodio Službu Božju i obavljao druge vjerske obrede. Jedan od posljednjih, koji je Crikveničanima ostao u sjećanju, bilo je vjenčanje jedne Crikveničanke i Rusa, 04. kolovoza 1957. godine.

Iako mala, to je crkva karakterističnog ruskog crkvenog arhitektonskog izraza.

Osamdesetih godina prošlog stoljeća izvana je obnovljena, ali je unutrašnjost i dalje zapuštena. Crkva je već godinama zatvorena.

U novije vrijeme potpala je pod skrb srpske pravoslavne parohije u Rijeci. Ova se crkva nalazi u Crikvenici, u Ulici kralja Tomislava 126.

Hoteli „Therapia“ i „Miramare“ – turistički simboli Crikvenice

U drugoj polovici 19. st. Crikvenica se počela razvijati kao klimatsko lječilište i kupališno mjesto. Niču prvi mali pansioni (prvi je 1887. g. pansion „Bedenk“ u Frankopanskoj ulici) i 1891. g. prvi hotel „Clotilde“ nadomak Luke, na Trgu Stjepana Radića, u zgradi u kojoj je sada smještena Ljekarna i Lučka kapetanija. Ipak, glavni su temelji turizmu u Crikvenici udareni izgradnjom hotela „Therapia“ (1895. g.) i „Miramare“ (1906. g.), koji su u početku bili namijenjeni zdravstvenom turizmu.

„Therapia“ je velebna zgrada građena decentnim stapanjem zrele secesije i historijskog klasicizma.

Hotel „Miramare“ je primjer čiste secesijske balneološke arhitekture. Oba su objekta već u ono vrijeme imala bazene s morskom

vodom, razne vrste talasoterapije i kure, te (hotel „Miramare“), i rendgenski aparat, samo 10 godina nakon njegovog otkrića. U njima je tijekom cijele godine odsjedala aristokratska publika iz tadašnje Europe. Danas su zaštićeni kao kulturno-povijesni spomenici.

Tradiciju lječilišta preuzela je „Thalassotherapie“ Crikvenica (Gajevo šetalište 21) kao specijalizirana bolnica za rehabilitaciju i liječenje bolesti dišnih organa i reumatizma. U glavnom objektu je između dva svjetska rata djelovala „Češka kolonija“, namijenjena oporavku djece iz tadašnje Čehoslovačke. U perivoju je spomenik osnivačice „Češke kolonije“, Čehinje Marije Styskalove (1862 – 1928).

Kalvarija – sakralni spomenik i vidikovac

Brežuljak na vrhu Dužice (Jurišićeva ulica) nekada je po visini dominirao Crikvenicom, a dobio je ime po brdu na kojem je bio razapet Isus Krist. Svake godine na dan Velikog petka ovamo dolazi procesija evocirajući Isusov križni put, koji počinje iz crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije, prolazi središtem mjesta i završava na Kalvariji.

Na Kalvariji je kip s razapetim Kristom. S desne strane mu je mati Marija, a s lijeve Sv. Ivan apostol. Spomenik na crikveničkoj Kalvariji podignut je 1895. g. te predstavlja jedan od simbola Crikvenice.

Crikvenička Kalvarija je i vidikovac, iako se novom stambenom izgradnjom pogled „nažalost, stalno sužava. U pravcu istoka vidi

se brdo Kotor i ruševine istoimenog davno napuštenog mjesta, u kojem su obitavali stari Crikveničani. Prema jugoistoku, preko Dubračine, je staro i novo naselje Benići, a još južnije otvara se pogled prema Senju. Na južnoj strani, preko puta Vinodolskog kanala, je obala otoka Krka s Vrbnikom, najvećim mjestom sjeverne strane otoka. U nastavku Kalvarije jedan je od ulaza na Ljubavnu cestu, stazu koja u dužini od oko 2 km vodi do razvalina antičke kule Badanj.

Hotel "Therapia"

Kalvarija

Kad se u Crikvenici stiša
ljetna vreva, kad dođe vrijeme
blagih i sunčanih zima bez
snijega, Crikvenica ugošćava
goste koji je vole upravo
takvu. Mnogi od njih dolaze
zimi i na tretman u poznatu
crikveničku zdravstvenu
ustanovu "Thalassoterapiju".
Među njima se godinama
viđa i operna diva,
sopranistica Ljiljana Molnar
- Talajić, dugogodišnja članica
Sarajevske opere poznata po
nastupima diljem Europe,
Sjedinjenih Država i Japana.
Mnogi je Crikveničani pamte
i po dolascima u crkvu, čijim
je prostorima odjekivao njen
zvonki sopran.

Antička građevina Badanj i Ljubavna cestica

Pored oko 15 km dugog obalnog puta od Crikvenice do Jadranova, i dalje prema Slanoj i Jasenovi, Crikvenica ima i brojne tradicijske staze što vode u njeno slikovito zaleđe. Jedna od njih je Ljubavna cestica kojom se dolazi do više od 2,000 godina starog Badnja, najstarije povijesne građevine u neposrednom zaleđu Crikvenice, sada ruševine.

Ljubavna cestica ima nekoliko ulaza kojima se dolazi do Badnja: može se krenuti od Kalvarije na Dužici (Jurišićeva ulica), sljedeći je ulaz s Vinodolske ulice, nešto dalje od starog mlina, a jedan od pogodnijih prilaza je onaj iz Sopalske (pri kraju Basaričeve ulice). Na početku svakog ulaza je pano s nacrtom staza. Udaljenost od svakog od ovih ulaza do Badnja je oko 2 km.

Ove neasfaltirane staze prolaze većim dijelom borovom šumom kroz smirujuću tišinu i neku čudesnu romantiku. Pred šetačima se stalno pruža vidik na dio Vinodola gdje pod strmim stijenama dominira povijesno mjesto Grižane. Kvalitetom gradnje i uklopljenošću u prirodni okoliš, ta se staza i danas, 70-ak godina od njene izgradnje,

smatra remek-djelom te vrste graditeljstva.

Šetači željni kretanja prirodom, a naročito poklonici nordijskog pješačenja, ovdje će naći pravi užitek, mir i osamu, nadomak grada.

Središte šetnice je kasnoantička rimska tvrđava Badanj (60 m nadmorske visine). Nastala je vjerojatno oko početka nove ere kao obrambena kula na ulazu u Vinodol, osmatračnica i sklonište izbjeglica iz vremena prodiranja barbarskih plemena i seobe naroda. Neki je čak smještaju u vrijeme starogrčke prisutnosti na Jadranu, kao što se govori i za mnoge slične razvaline na obali (Selce) i na otoku Krku.

Gradina Badanj je od 1323. g., kada ju je razorio jak potres u Vinodolu, razrušena i nikad nije obnovljena. Sada je vrlo devastirana, gotovo potpuna ruševina.

Oko Badnja je obavijena i legenda o zakopanom grčkom blagu za kojim su tijekom povijesti mnogi tragali.

Aquarium – sjećanje na tradiciju

Iako je od postanka, i kroz brojna stoljeća, u Crikvenici ribarska tradicija bila najduža, u godinama poslije II. svjetskog rata počela se naglo gasiti i posljednjih godina potpuno nestala.

Nema ribarstva, ali postoji neka veza. To je nadaleko poznati crikvenički "Aquarium", kojeg tijekom cijele godine razgledaju brojni posjetitelji, a smješten je u samom središtu grada (Vinodolska ulica 8). Na oko 200 prostornih metara u ugodnom, gotovo prirodnom ambijentu, nalaze se 24 bazena u kojima obitava više

od stotinu vrsta riba Jadrana i pedesetak primjeraka tropskih morskih riba. Posebno su zanimljive jadranska murina, morska mačka, morski konjic, jastog i hobotnica.

„Aquarium“ je nastao kao rezultat višegodišnjeg rada biologa, ihtiologa, akvarista i ribara iz ovog kraja te suradnjom sa stručnjacima iz inozemstva.

Meteorološka stanica

Crikveničani su uvijek, kao i svi Mediteranci, prognozirali vrijeme prema prilikama u prirodi. Najvještiji su u tome bili ribari, jer izlazak na more bez sigurne prognoze vremena može biti koban. Ako bi Velebit (na istoku Crikvenice) imao „klobuk“ (šešir), od oblaka, bilo je gotovo sigurno da će drugi dan zapuhati bura, a ako je sunce na zapadnoj strani iznad Učke zalazilo u oblake, znak je da bi moglo biti kiše (kalada). Nekad se predviđalo kakvo će biti vrijeme i prema mjesečevim mijenama, a često se gledalo i na morsku površinu, jer i ona predskazuje vremensku promjenu.

Ipak, krajem 19. stoljeća, na tadašnjoj ljekarni postavljeni su prvi meteorološki mjerni instrumenti. Nedugo za tim, u proljeće 1901.g.,

u Parku Stjepana Radića izgrađena je meteorološka stanica. Ta bijela drvena „kućica“ već je 106 godina na istome mjestu i neprekidno, 24 sata bilježi temperaturu i ostale meteorološke podatke. U vrijeme izgradnje bila je jedna od rijetkih u zemlji.

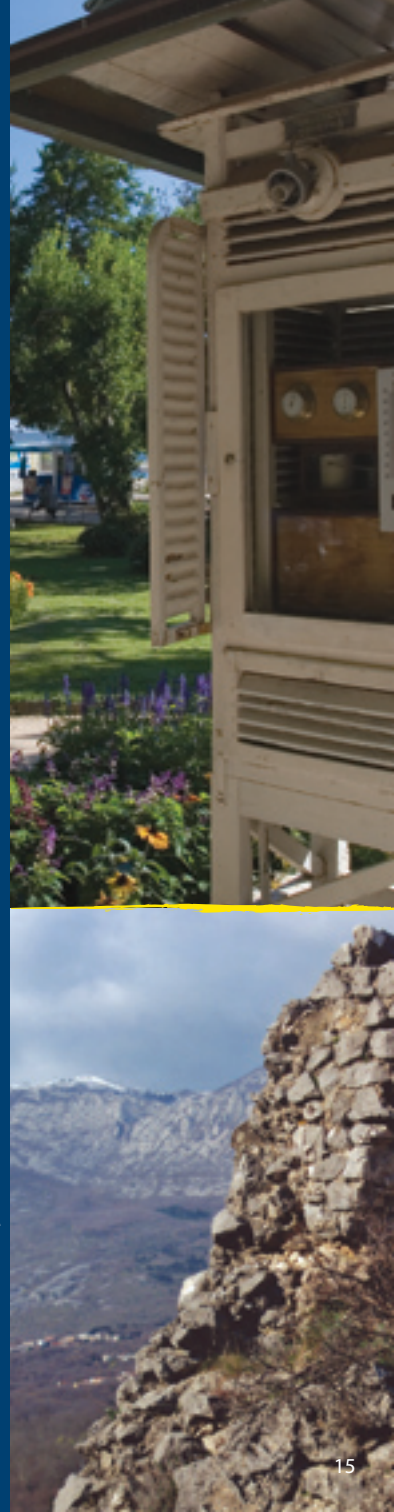
Iako se danas meteorološke prilike i u Crikvenici prate i na drugi, suvremeniji način (u TIC-u TZG Crikvenice), iz meteorološke „kućice“ svakodnevno se dostavljaju podaci u Državni hidrometeorološki zavod u Zagrebu, a rijetko koji prolaznik propusti priliku da „baci oko“ na instrumente i iz prve ruke sazna podatke o lokalnim vremenskim prilikama. Stara meteorološka stanica danas je vrijedan povijesno-kulturni spomenik Crikvenice.

Iz crikveničkog Aquariuma

Pogled s gradine Badanj na dio Vrnodola i
na vrh planine Trč iznad Triblja

Crikvenička mala meteorološka stanica stara 106 godina

Morčić - dio naslijeđa

Ljudi su se od pamtivijeka voljeli kititi. Nakit se mijenjao od vremena u kojem je nastajao, do područja u kojem se nosio. U ovom kraju to je duga tradicija. U Stranču nedaleko Crikvenice (prema Triblju), u starohrvatskim grobovima, koji datiraju od 8. do 11. stoljeća, nađen je nakit, u najvećem broju naušnice, ukosnice i prstenje, izrade vrhunske kvalitete. Neki primjerci imaju regionalna obilježja Vinodola, pa su vjerojatno tu i izrađeni.

U Rijeci (37 km udaljenoj od Crikvenice) i širem riječkom području, posebno u Vinodolu, od davnine se sačuvao običaj da žene (u starije vrijeme i muškarci) kao naušnice nose morčiće, u obliku glave tamnopusutog lika s turbanom, napravljene od zlata i emajla.

U početku su morčići bili pučki nakit, a tek kasnije prihvaća ih i građanski sloj. Frankopani, moćni knezovi koji su 400 godina vladali Vinodolom, darivali su ih svojim ženama. Morčiće je u Rijeci bila naručila i austrijska carica Marie Anne, supruga Ferdinanda II. U Vinodolu, gdje su morčići višestoljetna tradicija, redovito su ih kume darivale djevojčicama na krštenju.

Ribolov na Tribaljskom jezeru

Crikvenica ima u svom nedalekom zaleđu slatkovodno jezero, što je prava rijetkost za obalna turistička mjesta. Prilika je to koju će poželjeti iskoristiti svaki ribolovac. Riječ je o 6 kilometara udaljenom Tribaljskom jezeru u Triblju, mjestu u slikovitoj Vinodolskoj dolini u zaleđu Crikvenice, kojom protječe potok Dubračina. Jezero se proteže na površini od 41 hektra, a u njemu obitavaju gotovo

Sve do II. svjetskog rata u Rijeci je obrt izrade morčića bio vrlo razvijen. Tradicija se posljednjih desetljeća obnovila i morčić je ponovo veoma omiljen nakit. I u crikveničkim zlatarnicama mogu se kupiti morčići kojima se kite mnoge Crikveničanke kao izvornim tradicijskim nakitom. Osim u obliku naušnica, danas se izrađuju i kao privjesci, narukvice, broševi i kopče za kravate.

Neobično je što se u ovim krajevima pojavio nakit u obliku tamnopusutog lika s turbanom. O tome postoje različite legende. Najvjerojatnije je to spomen na borbe s Turcima koje su se vodile i u ovim krajevima.

Zanimljivo je da se morčić, pod imenom Moro, javlja i u narodnoj pjesmi. Pjeva se o Mari koje je na vjenčanju izgubila „krunu“ (cvjetni vjenčić koji mladenka nosi na glavi) i koju je „našal jedan mali črni Moro...“. Ta se pjesma često i rado i danas pjeva, pogotovo na svadbama. Mladenka oko ponoći skida s glave „krunu“ i baca je među djevojke. Ona koja je uhvati će se, kako se vjeruje, prva udati.

sve vrste slatkovodnih riba. Brigu o jezeru i ribolovu vodi mjesno Sportsko ribolovno društvo „Šaran“.

Osim ribolova, oko jezera su moguće, uz šumarke i livade, i lijepe opuštajuće šetnje, daleko od buke i prometa. Iako 6 kilometara udaljenosti do Triblja za pješake u formi ne predstavlja problem, preporučljivo je do jezera doći automobilom.

Organizirani izleti morem i kopnom

Iz crikveničke se luke od travnja do listopada svakodnevno organiziraju izleti morem turističkim brodičima privezanima u crikveničkoj glavnoj luci. Brodići plove oko otoka Krka, zatim do mjesta na otoku Krku nasuprot Crikvenici, a redovite su i panoramske i večernje vožnje uz obalu. „Super fast“ gliseri povezuju Crikvenicu i Krk kroz cijeli dan tijekom turističke sezone.

Među najzanimljivijima je poslijepodnevni izlet u Vrbnik, starodrevni gradić na otoku Krku. Smješten je na 49 metara visokoj stijeni nad morem. Prvi put se spominje 1110. g. Stara jezgra ima izgled zbijenog mediteranskog gradića. U naselju se ističe crkva iz 15. stoljeća. Biblioteka „Vitezić“ ima više od 15.000 svezaka. Čuva i glagoljske (glagoljica je staroslavensko pismo) spise iz 14. i 15. stoljeća. Među raritetima je i poznati Köhlerov atlas (Nürnberg 1718. g.). Mjesto je poznato i po tome što je kroz povijest dalo veliki broj svećenika, među kojima i nekoliko visokog ranga. Sadašnji

zagrebački nadbiskup, poglavar katoličke crkve u Hrvatskoj, Josip Bozanić, rođeni je Vrbničanin. Vrbnik je poznat i po svom vinorodnom polju gdje se uzgaja cijenjena vrbnička žlahtina, od koje se proizvodi istoimeno zaštićeno vino.

Iz crikveničke se luke organiziraju i cjelodnevni izleti na jedan od najljepših otoka sjevernog Jadrana, otok Rab, koji ima bogatu povijesnu i kulturnu baštinu te obiluje bujnim mediteranskim raslinjem.

Turističke agencije organiziraju i cjelodnevne izlete kopnom u Nacionalni park Plitvička jezera, koji ima status svjetskog spomenika prirode, zatim u planinsko zaleđe Crikvenice Gorski kotar i razne druge destinacije. Detaljnije informacije o tome mogu se dobiti u Turističkoj zajednici Grada Crikvenice na Trgu Stjepana Radića 1c (TIC).

Morčić kao privjesak

Na početku 20-tog stoljeća središte crikveničkog turizma bio je istočni dio, zvan Petak. Tamo je 1888. sagrađeno prvo crikveničko drveno kupalište i zasađen prvi park. Petak je u ono vrijeme bio prestižno lijep, a Petačani su se među prvima počeli baviti iznajmljivanjem soba turistima. U tom su se okružju negdje početkom 20-tog stoljeća razlijevali zvuci jedne violine. Tu je, puno prije nego što je postao slavan, prebiraio po strunama svog gudała Zlatko Baloković (1895-1965), violinist virtuozne tehnike koji je postao poznat i slavljen na koncertnim podijima svih kontinenata. Na tom dugom putu jedan od prvih koraka mu je bila Crikvenica.

Šetnje duž obale

Crikvenička višekilometarska morska obala pruža mogućnost pješačenja uz more u 3 kilometra udaljeno Selce prema istoku, i otprilike isto toliko udaljen Dramalj i Kačjak prema zapadu.

U **Selce** se kreće prelaskom mosta preko potoka Dubračine u blizini crkve Uznesenja Blažene Djevice Marije i nastavlja obalnim putem nad slikovitom obalom, uz područje na kojem je u 19. i na početku 20. st. bilo zasađeno na tisuće stabala maslina, a danas se tu nalaze kuće i vile namijenjene turizmu. Za otprilike pola sata hoda stiže se do prostrane morske uvala u kojoj se smjestilo Selce, nekad naselje ribara i zidara, koje je u posljednjih stotinjak godina postalo turističko mjesto. Selce je poznato još iz prapovijesti, kad je u uvali bila prirodno zaštićena luka Ilira (plemena Liburna), prvih poznatih stanovnika ovoga kraja. Po predaji, u tom je mjestu bio samostan grčkih monaha. Na zapadnom prilazu Selcu nalazi se Župna crkva Sv. Katarine, zaštitnice mjesta.

Obalni put prema zapadu, dug oko 3 kilometra, vodi u poznato turističko mjesto **Dramalj**. Mjesto se sastoji od nekoliko zaselaka, a većina ih je smještena iznad obale. Proteklih desetljeća, zbog stambene i turističke izgradnje, Crikvenica i Dramalj su se spojili, pa je danas teško odrediti granicu između ta dva mjesta. I u Dramlju su svoje tragove ostavili prastari Iliri (Liburni).

Crikvenički spomenici

Crikvenička je povijest na mnogim mjestima obilježena spomenicima.

U Parku Stjepana Radića spomenik je političaru i publicistu **Stjepanu Radiću** (1871 – 1928), koji je u doba svog djelovanja prozvan vođom i učiteljem Hrvatskog naroda. Umro je kao hrvatski poslanik od posljedica atentata u Narodnoj skupštini Kraljevine Jugoslavije. S bratom Antunom osnovao je Hrvatsku pučku stranku, čiju tradiciju danas nastavlja Hrvatska seljačka stranka. Nakon podizanja spomenika Mali park dobio je ime Park Stjepana Radića. Poprsje Stjepana Radića u bronci izradio je akademski kipar Zvonko Car.

U parku hotela „Kaštel“ iznad lapidarija dobio je svoje spomen-obilježje, u obliku kamenog cvijeta, veliki hrvatski pjesnik i prvi predsjednik Sabora Hrvatske nakon oslobođenja (1945), aktivni sudionik antifašističke borbe, Vladimir Nazor (1876 – 1949). On je

Pješačenjem dalje, dolazi se do poluotoka Kačjak, u čijoj se istočnoj uvali nalazila rimska luka, što potvrđuju podzemski arheološki nalazi. Na poluotoku Kačjak izgrađeno je poznato turističko naselje. Po dolasku na Kačjak bilo bi šteta propustiti obilazak cijelog poluotoka. Put vodi uz more nad slikovitom stjenovitom obalom bujnog raslinja u zaleđu. Na zapadnoj strani otvara se pogled na lijepu šljunčanu plažu.

S Kačjaka vodi oko 3,5 kilometra duga novoprobijena šljunčana (makadamska) cesta do **Jadranova**. Za taj nastavak puta najbolje je koristiti automobil do Kačjaka, a zatim nastaviti hodanjem uz, po mogućnosti, korištenje štapova za nordijsko pješačenje.

Ostale mogućnosti razonode i rekreacije

Grad Crikvenica i okolica nude stalno, povremeno ili prigodno i neke druge vrste razonode i rekreacije. To su natjecanja zmajara i paraglajdera, sportsko penjanje, rekreativno jahanje na konjima, pješačke i biciklističke rute, organizirani ribolov na moru i dr. Detaljnije informacije o tome mogu se dobiti u Turističkoj zajednici Grada Crikvenice (Trg Stjepana Radića 1c, tel: 241-051), te u Turističkoj zajednici Općine Vinodolske u Bribiru (Bribir 8, tel: 248-730).

od 1920. do 1930. g. bio i upravitelj Dječjeg doma u današnjem „Kaštelu“. Kameni cvijet je izradio ing. arh. Zdenko Kolacio.

U središtu Crikvenice, u Parku palih za domovinu, ispred hotela „International“, nalazi se kamena **spomen-knjiga** s imenima 74 Crikveničana, poginula u Narodnooslobodilačkoj borbi protiv fašističkih okupatora u II. svjetskom ratu, te 4 Crikveničana žrtve fašističkog terora. Tu je i spomenik crikveničkim partizanima. U istom je krugu i spomen grobnica boraca 4. armije narodnooslobodilačke vojske, koji su na ovom području sudjelovali u završnim operacijama oslobođenja (rad ing.arh. Zdenka Sile).

U zapadnom dijelu Parka Stjepana Radića je brončano poprsje Crikveničanina **Nikole Cara – Črnog** (1910–1942), jednog od pokretača antifašističke borbe u Vinodolu koji je za izvanredne zasluge u ratu dobio najviše ratno priznanje – narodni heroj. Poprsje je rad akademskoga kipara Zvonka Cara.

Uz crikveničku obalu

Šetajući se često crikveničkom balustradom mamio je poglede mnogih prolaznika. Yves Montand (1921-1991), francuski filmski glumac i šansonijer, nosilac karakternih uloga u filmovima "Nadnica za strah", "Vještice iz Salema", "Heroji su umorni" i dr., boravio je u Crikvenici u hotelu "Miramare" za vrijeme snimanja filma "Dugi plavi put", u kojem je glumila i njegova supruga Simone Signoret (1981 - 1985) te Alida Valli (1921 - 2006), koja je u to vrijeme također dolazila u Crikvenicu.

U središnjem dijelu Parka Stjepana Radića poprsja su crikveničkih rodoljuba – antifašista, **dr. Ivana Sobola** (1885–1941) i **Franje Cara** (1921–1941). Njih su, nakon „suđenja“ po kratkom postupku, 1941. g. strijeljali okupatori.

Pri kraju Kotorske ceste, uz lijevu obalu potoka Dubračine, nedaleko mosta za Grižane, nalazi se, izvorno nazvan, Titov gaj, sa spomenikom, koji se danas smatra spomen-parkom političkog nasilja. U blizini tog mjesta, koje Crikveničani zovu Kmajac, okupatori su za vrijeme II. svjetskog rata strijeljali nekoliko rodoljuba – antifašista, među njima i dr. Ivana Sobola i Franju Cara. Prolazeći ovim krajem, šetači često polažu na spomenik cvijeće ubrano na okolnim livadama.

Oslobodilačko-obrambeni rat (1991–1995) donio je Hrvatskoj samostalnost, teritorijalnu cjelovitost i neovisnost. U samoj Crikvenici nije bilo ratnih sukoba, ali su se Crikveničani borili na svim bojištima od Vukovara, Baranje i Like do Dubrovnika. Iz tadašnje Općine Crikvenica (danas tri zasebne jedinice lokalne samouprave: Crikvenica, Novi Vinodolski i Općina Vinodolska) u obrani je sudjelovalo oko 2.000 branitelja (od ukupno 13.000 stanovnika na spomenutom području). Njima u spomen, park na Petaku (blizu autobusne postaje) dobio je ime **Park hrvatskih branitelja iz Domovinskog rata**.

Brončani kip „Ribar“ podignut je u spomen crikveničkom ribaru i ribarstvu, kojem Crikvenica zahvaljuje svoj razvoj i opstanak. Nalazi se na početku crikveničkog pristaništa, a rad je akademskog kipara Zvonka Cara.

Sunčani sat - Crikvenica je, kao najuspješnije turističko mjesto 1977. g. dobila Sunčani sat, prestižno priznanje što ga je Turistički savez Hrvatske dodjeljivao mjestima na Jadranu 70-ih godina prošloga stoljeća. Nalazi se, poput mnogih drugih spomenika, u Parku Stjepana Radića, na kamenoj stijeni.

Riba je jedno od znamenja Crikvenice, jer simbolizira višestoljetnu crikveničku tradiciju. Ona je i simbol plodnosti i mudrosti, a prije križa bila je prepoznatljivi znak kršćanstva. Moderna skulptura ribe, rad crikveničkog arhitekta i slikara Zdravka Gržičića, nalazi se na središnjem crikveničkom trgu (Trg Stjepana Radića) kojeg Crikveničani zovu Pod murvicun.

Spomenik maslini - jedan od simbola stare Crikvenice je i maslina. Oko cijelog mjesta i na Krku, gdje su Crikveničani imali svoje posjede, bilo je na tisuće stabala. Postojala su dva toša – mlina za masline, na koje podsjeća veliki okrugli kamen za gnječenje maslina, na postolju u Frankopanskoj ulici, ispred stare općine. Na početku Strossmayerovog šetališta je kamenica koja je nekad služila za pohranjivanje maslinova ulja kapaciteta oko 500 l.

Mala fontana - podignuta je 1988. godine na početku Strossmayerovog šetališta povodom obilježavanja 100. obljetnice turizma u Crikvenici.

Izložbeno–galerijski prostor – pogled u prošlost i likovne izložbe

U samom središtu Crikvenice, u Preradovićevoj ulici, nalazi se Izložbeno-galerijski prostor. Ovdje je stalno postavljena izložba „Baština Vinodola“ s arheološkim izlošcima od prapovijesti ovog kraja koji su stari nekoliko milenija. Prezentirani su i nalazi iz rimskog naselja Ad tures, odnosno ulomci keramike rimske radionice uz donji tok potoka Dubračine u Crikvenici, lokaliteta koji se u posljednje vrijeme intenzivno istražuje.

Osim stalnog postava, u Galeriji se tijekom cijele godine priređuju i likovne izložbe.

Galerija je smještena u suterenu (nekadašnjim zatvorima) zgrade stare crikveničke općine. Ova lijepa monumentalna zgrada, s ukrašenim pročeljem i velikim prozorima izrađenima u stilu art decoa, ima pred sobom mali trg u hladovini stoljetnih platana. Na trgu je postavljen originalni veliki okrugli kamen, kojim su se do kraja 19. st. u mlinu – tošu na crikveničkom predjelu Petak gnječile masline i proizvodilo maslinovo ulje, koje je u Crikvenici stoljećima, uz grožđe i smokve, bilo glavni poljoprivredni proizvod.

Ostali izložbeni prostori - privatne galerije

Crikvenica ima i dvije privatne galerije slika. **Galerija „Mića“**, crikveničkog slikara i arhitekta Zdravka Gržičića, s motivima stare Crikvenice, starih drvenih barki i njegovog omiljenog motiva ribe – škarpine, nalazi se u Ulici Ivana Gundulića 6 (tel: 781-208).

„Lirac“ je ime likovne radionice u kojoj je prodajna izložba radova polaznika i članova radionice. Nalazi se u Ulici kralja Tomislava 92 (tel: 781-622, mob: 091 532 4632). Voditelji radionice su Klaudija i Stanislav Ninić.

Likovne izložbe se tijekom cijele godine izmjenjuju i u **Narodnoj knjižnici i čitaonici Crikvenica** (Strossmayerovo šet. 22) te prostoru Turističke zajednice Grada Crikvenice (Trg Stjepana Radića 1c).

"Ribar" - spomenik crikveniškog ribaru,
rad akademskoga kipara Zvonka Cara

Spomenik - poprsje narodnog heroja Nikole Cara - Črnog

Crikveničko kulturno ljetovanje u
godinama nakon
II. svjetskog rata nije
moglo proći bez nastupa
dugogodišnje prvakinje
operete u Gradskom
kazalištu "Komedija" u
Zagrebu. Ruža Cvjetičanin
(1916-2002) je redovito
ljetovala u Crikvenici sa
svojim suprugom Rudolfom
Klepačem (1913-1994),
poznatim fagotistom.

Atelijer – galerija akademskoga kipara Zvonka Cara

U turističkom središtu Crikvenice, iznad glavne gradske plaže (Ulica bana Josipa Jelačića) nalazi se atelijer i galerija akademskoga kipara Zvonka Cara Crikveničanina, u objektu što su mu ga Crikveničani podigli još za njegova života, a trenutno se preuređuje. Zvonko Car (1913-1982) bio je učenik hrvatskoga, svjetski poznatoga kipara Ivana Meštrovića. U prvoj fazi djelovanja, do početka II. svjetskog rata, ostvario je brojna vrijedna djela, između ostalog i: kameni kip Bogorodice pred župnom crkvom Uznesenja Blažene Djevice Marije, sadreni kip Sv. Antuna u crkvi Sv. Antuna, portrete članova obitelji na gradskom groblju, poprsje J. J. Klovića - Croate u Driveniku i bistu Stjepana Radića u istoimenom parku u Crikvenici.

U razdoblju od 1945. g. do smrti najbrojniji su mu memorijalni spomenici posvećeni antifašističkoj borbi u našem kraju, a u Crikvenici je to spomenik palim partizanima u Parku palih boraca za domovinu ispred hotela „International“. Izradio je i biste istaknutoga hrvatskoga pjesnika Vladimira Nazora u predvorju istoimene osnovne škole u Vinodolskoj ulici, te poprsje povjesničara književnosti dr. Antuna Barca, u Srednjoj školi dr. Antuna Barca u Crikvenici. Na početku lukobrana crikveničke luke njegova je statua u bronci „Ribar“. Poznat je i po brončanom kipu „Djevojka s galebom“ na opatijskom šetalištu (Lungomare).

Knjižnica i čitaonica

Za one koji žele upotpuniti i obogatiti boravak u Crikvenici, kao i za Crikveničane same, za sve koji žele proširiti informacije i znanja, a u novije vrijeme i pristup suvremenim komunikacijama, može dobro poslužiti Narodna knjižnica i čitaonica Crikvenica (osnovana 1874. g.) sa oko 50.000 knjiga. U fondusu knjižnice mogu se naći i knjige na stranim jezicima, domaći i inozemni časopisi te dnevne novine.

U knjižnici je posjetiteljima na raspolaganju i multimedijsko računalo za pristup internetu te pregled CD-ROM-a za odrasle i djecu, a postoji i mogućnost printanja, skeniranja, pisanja tekstova na računalu te fotokopiranja knjižnične građe. Knjižnica i čitaonica do daljnjega se nalaze na Strossmayerovom šetalištu 22, ali je u planu uređenje novih prostorija u ulici Nike Veljačića, pokraj autobusne postaje.

Torta „Frankopan“

Iako je u prošlim vremenima naš čovjek živio siromašno, a tako se i hranio, uvijek je bilo i onih, doduše malobrojnih, koji su uživali blagodat punog stola.

Knezovi Frankopani koji su upravljali Vinodolom nisu u tome zaostajali.

Danas bi bilo teško ponoviti sva jela i slastice u kojima su uživali, ali je nešto od toga ipak ostalo zapisano. To je torta „Frankopan“, koja je kroz protekla stoljeća bila potpuno zaboravljena. U Institutu za etnologiju i folkloristiku u Zagrebu, dosjetili su se da je 1994. g. rekonstruiraju po baroknom receptu iz kuharice „Grana-tapfel“ (1686. g.) Eleonore Marie Rosalie, kneginje od Eggenberga. Kao dobru ideju za turističku ponudu, najprije je recept preuzela Turistička zajednica grada Crikvenice, a zatim prihvatio i nudi kao ekskluzivni kućni specijalitet hotel „International“. Ta srednjovjekovna konditorska čarolija može se svakodnevno probati u njihovom cafe-baru. Njezin recept je mala tajna, ali se zna da su joj osnovni sastojci bademi, med i cimet.

Pjesma u tradiciji Crikvenice

Crikveničani su od davnina, kao i svi Mediteranci, voljeli pjesmu. Pjevali su za dušu. Nerijetko se pjevalo svakodnevno uz rad, veslajući na barci, na večernjim sijelima i raznim veselicama. Po pjesmi su najviše bile poznate crikveničke oštarije (gostionice), gdje bi se nalazile kunpanije ili slučajno stvorene grupe. Najčešće su pjevali ribari, posebno subotom kada su se dijelile zarade. Tada bi se našao i koji „solad“ za otići u oštariju za barem „kvartin“ (četvrtina litre) vina (uvijek se pilo crno vino), što je bilo dosta za pjesmu. I danas se priča kako se nekada gasio plamen u petrolejkama od gromoglasne pjesme crikveničkih ribara. Selčani, prvi susjedi Crikveničana, i danas znaju reći da su dva Crikveničana dovoljna za pjesmu.

Tradicija crikveničkog grupnog pjevanja, odraz mediteranske kulture, presađena je u klapu „Crikvenica“, višestrukog pobjednika na Festivalu klapa Hrvatske u Omišu. Klapa „Crikvenica“ ima na repertoaru i pjesmu „Crikvenice moja“, koja je u Crikvenici postala kultura pjesma, prihvaćena od svih Crikveničana. Evo teksta pjesme „Crikvenice moja“:

Gradska galerija

Arheološki nalazi na lokalitetu Ad turre

Naš proslavljeni prvak estrade Ivo Robić - Mister Morgen (1923-2000) "propjevao" je u Crikvenici. Njegovi prvi nastupi bili su na ljetnoj terasi nekadašnjeg hotela "Viševica" na Strossmayerovom šetalištu. Bile su to godine neposredno poslije II. svjetskog rata.

CRKVENICE MOJA

(Glazba i tekst Nikola Mika Šnjarić,
notni zapis Vojko Lončarić)

Kad vidiš majko jadra
Na punte Vrbnika
Nemoj zaplakat majko
To ti se vraćan ja

Kad mi je najteže
Va oku suza sja
Zapjevan kraju mom
Crkvenice moja

Jadri! san celen sviton
Pasal san mora sa
Ma nigde ni takovog
Ko plavog Jadrana

Kad mi je najteže
Va oku suza sja
Zapjevan kraju mom
Crkvenice moja

Grli me grli majko
Evo san ti prišal
Nikad ostavit neću
Ni tebe ni naš kraj

Kad mi je najteže
Va oku suza sja
Zapjevan kraju mom
Crkvenice moja

Crkvenice moja

Andantino $\text{♩} = 100$

The image shows a musical score for the song 'Crkvenice moja'. It is written in 2/4 time with a tempo marking of 'Andantino' and a metronome indication of 100. The score is in G major (one sharp) and consists of four staves of music. The lyrics are written below the notes. The first staff begins with the lyrics 'Kad vidiš majko jadra' and ends with 'To ti se vraćan ja'. The second staff begins with 'Kad mi je najteže' and ends with 'Crkvenice moja'. The third staff begins with 'Jadri! san celen sviton' and ends with 'Ko plavog Jadrana'. The fourth staff begins with 'Kad mi je najteže' and ends with 'Crkvenice moja'. The score includes various musical notations such as notes, rests, and bar lines.

LEGENDA:

1. CRKVA UZNESENJA BLAŽENE DJEVICE MARIE
2. PAVLINSKI SAMOSTAN
3. CRKVA SV. ANTONA
4. RUSKA PRAVOSLAVNA CRKVA
5. HOTEL "THERAPIA"
6. HOTEL "MIRAMARE"
7. KALVARIJA
8. BADANJ I LJUBAVNA CESTICA
9. AQUARIUM
10. METEOROLOŠKA STANICA
11. GRADSKA GALERIJA (IZLOŽBENO - GALERIJSKI PROSTOR)
12. ATELJER ZVONKA CARA
13. KNJIŽNICA I ČITAONICA

POVIJESNE NATUKNICE (Crikvenica - Vinodol)

... do **128.** poslije Krista Liburni (Ilirsko pleme)

128 - 476. Rimsko Carstvo

476 - 812. Franci

812 - 878. Bizant

878 - 1102. Hrvatska

1102 - 1526. Hrvatsko-Ugarsko Kraljevstvo

1225 - 1671. Krčki knezovi Frankopani upravljaju Vinodolom

1390 - 1669. Stalne navale i razaranja Turaka. Zahvaćen samo dio

Vinodola bez Crikvenice.

1527 - 1809. Habsburška (Austro-Ugarska) Monarhija

1809 - 1813. Francuska pod Napoleonom

1813 - 1918. Habsburška (Austro-Ugarska) Monarhija

1918 - 1941. Kraljevina Jugoslavija

1941 - 1945. Kvislinška država Hrvatska

1941 - 1945. Narodni antifašistički ustanak

1945 - 1991. Socijalistička Federativna Republika Jugoslavija

("Titova Jugoslavija")

1991 - 1995. Domovinski rat za samostalnost Hrvatske.

Na području Crikvenice nije bilo ratnih sukoba.

1991. Proglašena samostalnost Hrvatske

Impressum

Izdavač:

Turistička zajednica
grada Crikvenice

Za izdavača:

Gordana Jelenović, dipl. oec.

Koncept i dizajn:

Andreja Mikulek
Gordana Goceva

Hyper dizajn d.o.o.

Tekst:

Đurđica Ivančić Dusper

Lektura:

Marija Gračaković, prof.
Andrea Car, prof.

Fotografije:

Domagoj Kunić
Egon Hreljanović
Đurđica Ivančić Dusper
Foto "Ivančić"
Dragan Pelić

Tisak:

Timgraf d.o.o.

Izdavač ne jamči apsolutnu
točnost ovdje objavljenih
informacija i ne snosi
odgovornost uslijed
eventualne netočnosti
ili promjene tih informacija.

Turistička zajednica
grada Crikvenice

Izdaje:
Turistička zajednica grada Crikvenice
Crikvenica Tourist Board
Trg Stjepana Radića 1c
51260 Crikvenica
Tel: ++385(0)51-241-051
Fax: ++385(0)51-241-867
e-mail: info@tzg-crikvenice.hr
www.tzg-crikvenice.hr